

УДК 32.019.51:327(470:497.2)«20»

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.40.10>

Брусиловська О. І.

д. політ. н., професор,
кафедра міжнародних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
керівник Одеського центру досліджень дезінформації,
Французький бульв., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна
E-mail: brusylvovska@onu.edu.ua
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0519-4206>

Коваль І. М.

д. політ. н., професор,
кафедра міжнародних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Французький бульв., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна
E-mail: kim@omr.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3192-5044>

РОСІЙСЬКІ НАРАТИВИ В БОЛГАРСЬКИХ ЗМІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Історичні медіаобрази створюють стабільні ментальні образи, які зберігаються навіть після політичних чи економічних змін, і для їх зміни потрібно щонайменше 10–20 років (так звана «інерція образу»). Одного разу створені уявлення про країни, як правило, самопідкріплюються в будь-яких медіа, а медіанаративи про іноземні країни зберігаються навіть тоді, коли дані їм суперечать. Оскільки всі російські наративи в болгарських ЗМІ мають спільне першоджерело – російську онлайн-платформу «Фонд стратегічної культури» (ФСК) – цю організацію варто ретельно вивчити та, якщо можливо, докласти зусиль для обмеження її впливу в Європі. Десятки текстів ФСК з оманливим і конспірологічним змістом поширено протягом останніх років. Тільки у 2023 році Factcheck.bg виявив понад 70 таких публікацій у «Поглед.инфо», понад 20 – у «Труд», сім – у «Блиц», три – у «Гласове», а також окремі тексти на інших сайтах, таких як «Епицентр», «Факти», «Актуально», «Новини247» та Inews.bg. Можна виділити кілька основних тенденцій. Основні теми охоплюють такі типові для російської пропаганди сфери, як пандемія та вакцинації, війна в Україні, світова економіка й міжнародний порядок загалом. Багато болгарських ЗМІ продовжують наголошувати на історичній близькості й культурних зв'язках між Росією та Болгарією, особливо в контексті звільнення Болгарії від османського управління. У контексті європейської інтеграції Болгарії та її членства в НАТО деякі болгарські ЗМІ часто представляють Росію як геополітичного опонента, а дії Росії на міжнародній арені розглядаються крізь призму інтересів Великої Європи. Питання, пов'язані з енергетикою та залежністю Болгарії від російських поставок, також відображаються в ЗМІ, часто в контексті дискусій щодо диверсифікації джерел енергії. Деякі ЗМІ приділяють увагу соціальним і культурним аспектам російсько-болгарських відносин, таким як освіта, туризм і російськомовна діаспора в Болгарії. Проте варто зазначити, що в болгарському суспільстві існує широкий спектр думок щодо Росії, і це розмаїття також відображається в різних ЗМІ. Деякі видання й журналісти дотримуються проросійської орієнтації, інші ж займають більш критичну позицію, особливо останніми роками під впливом російської агресії в Україні після 2014 року.

Ключові слова: наративи, Росія, Болгарія, засоби масової інформації, дискурс.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Теоретичною основою статті є дослідження проблеми зміни негативного медіа зображення й питання, воно залишається «ярликом» протягом десятиліть чи його можна змінити швидко. Й останнє питання – як соціальні мережі й онлайн-платформи ускладнюють традиційний міжнародний медіа-ландшафт, сприяючи як державним кампаніям, так і низовим контрнарративам. Зростання популярності соціальних мереж та онлайн-платформ глибоко змінило традиційний міжнародний медіа-ландшафт, послаблюючи роль «гейткапера», яку колись виконували великі інформаційні агентства та мовники. У новій гібридній медіасистемі (Chadwick, 2013) інформаційні потоки формуються взаємодією між цифровими платформами й традиційними ЗМІ, що дає змогу як державним, так і низовим нарративам поширюватися по всьому світу. Держави використовують стратегії цифрової дипломатії, включаючи багатомовні офіційні акаунти, співпрацю з інфлюенсерами та державні ЗМІ, для проектування м'якої сили й формування міжнародного сприйняття (Pamment, 2013). Водночас низові актори, такі як діаспорні громади, неурядові організації та громадянські журналісти, використовують безпосередність таких платформ, як Twitter/X, TikTok і YouTube, щоб оскаржувати, перевіряти факти або підривати офіційні повідомлення. Ця динаміка дає змогу стратегічним нарративам (Miskimmon, O'Loughlin & Roselle, 2013) виникати як зверху вниз, так і знизу вгору, створюючи фрагментоване, конкурентне та нестабільне середовище для іміджу країни, де репутація може швидко змінюватися, але залишатися оскаржуваною між сегментами аудиторії. Критики, однак, зазначають, що це середовище також сприяє поширенню дезінформації, скоординованих маніпуляцій та алгоритмічних луно-камер, які можуть закріпити поляризоване або спотворене сприйняття країн, підрвати довіру до надійної журналістики й зробити сталий, узгоджений менеджмент іміджу дедалі складнішим (Bennett, Livingston, 2018; Tucker et al., 2018).

Важливою основою дослідження є особисті інтерв'ю, надані провідними болгарськими дослідницями, Тат'яною Дронзіною та Іванкою Мавродієвою, протягом нашої співпраці в рамках проекту ReSET, які зазначали: «Стара журналістська істина говорить: хоча газета – це вікно у світ, будь-яке вікно, коди вмикаєш світло, можна закрити газетою» (Interview with T. Dronzina, I. Mavrodieva, 2008). Вплив ЗМІ на громадську думку є визнаним фактом, навіть якщо інтерпретації цього впливу різняться. Аналіз болгарських газет і журналів висвітлив дві часті теми: російську культуру й російська політику. Вибір зумовлений, серед іншого, тим фактом, що обидві теми показують ставлення аудиторії, до якої звертаються засоби масової інформації. Ставлення щодо російської політики було неоднозначним і суперечливим; проте майже та сама аудиторія завжди мала глибоко позитивне ставлення до російської культури. У ситуації, коли немає формальних обмежень для болгарських ЗМІ, процес її самотворення підлягав впливу двох основних факторів: динаміки медіаринку та ставлення читацької публіки до Росії, оскільки ЗМІ намагалися адаптуватися до цих установок, а не змінювати їх (Interview with T. Dronzina, I. Mavrodieva, 2008). Таким чином, автори визначили першу суттєву рису болгарських медіа.

За словами Т. Дронзіної й І. Мавродієвої, російська тема була присутня як у найширше тиражованих національних газетах, призначених для широкої публіки, так і в газетах, що задовольняли потреби читацької аудиторії відносно

невеликих чітко визначених верств болгарського суспільства. Подібна ситуація відтворена на вебсайтах цих видань. На відміну від газет, лише кілька журналів, призначених для вузького кола спеціалістів, цікавилися темою Росії. Як для радіо, то найбільшу увагу до російської теми виявляли Болгарське національне радіо та приватне «ДАРИК Радіо». Усі вони були зосереджені в основному на поданні актуальних новин дня, що супроводжувалися скупими коментарями (Interview with T. Dronzina, I. Mavrodieva, 2008).

Інтернет-сайти, читачі, слухачі, глядачі й відвідувачі глобальної мережі проводили живу, віртуальну й асинхронну, комп'ютерно-опосередковану комунікативну бесіду. Приватні сайти й блоги формували значний елемент сучасної болгарської медіареальності. Кількість матеріалів професійних журналістів на них обмежена, а думки та коментарі читачів домінують. Тобто самі читачі є авторами й співавторами великих матеріалів, завдяки чому ці сайти й блоги сприяють розвитку багатосторонніх комунікацій. Їхня частка на медіаринку зростала вражаюче швидкими темпами, як і кількість їхніх користувачів. У 2008 році зареєстровано 42 сайти інтернет-газет, 58 веб-сайтів інтернет-журналів, 17 інтернет-радіостанцій, 4 канали інтернет-телебачення й 58 портали. Дослідження, проведене соціологічним агентством «Алфа Рисърч», показало, що 59,9% відвідувачів блогів віком старше 14 років використовували інтернет як основне джерело інформації. Беручи до уваги цю обставину, Т. Дронзіна й І. Мавродієва зробили другий важливий висновок: тема Росії дедалі більше з'являється в електронних медіа; їхній вплив постійно зростає, і це означає, що ця тема перебуває в центрі уваги значного кола болгарських інтернет-користувачів (Interview with T. Dronzina & I. Mavrodieva, 2008).

Формулювання цілей статті. Виходячи із цих висновків і враховуючи зміну міжнародного контексту після 2014 року, у статті аналізуються ті самі теми, однак у нових умовах, коли російські наративи в болгарських ЗМІ почали відображати наслідки анексії Криму й повномасштабної російсько-української війни, що істотно трансформувало медіа-дискурс і суспільне сприйняття Росії в Болгарії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Згідно з опитуванням громадської думки в Болгарії, проведеним компанією «Алфа Рисърч» у 2014 році, спостерігалася «радикалізація так званих «крайніх політичних русофілів» (близько 6–8%), які беззастережно підтримували політику Росії, аж до того, що вони були схильні ставити її вище за національні інтереси» (Alpha Research, 2015).

Але невдовзі з'явилися докази того, що російська окупація Криму суттєво вплинула на імідж Росії в очах громадськості навіть у Болгарії. Одним із етапів кризи 2014 року стало продовження санкцій і запровадження заходів у відповідь. На цьому тлі з'явилася велика кількість публікацій у болгарських ЗМІ. Отже, уперше в Болгарії на перший план вийшов міжнародний контекст російсько-болгарських відносин. ЗМІ приваблювала тема відносин Росії з іншими країнами, принципи їхньої взаємодії. Найпопулярнішими масовими електронними болгарськими виданнями на той момент були «Дневник», «Капитал», «Класа», «Мениджир», «Монитор», «Пик» і «Поглед.инфо».

Після 2022 року дискурс про безпеку та страх посів центральне місце в ЗМІ. Однак симпатії до України поступово падали, тоді як страх перед Росією зростав, і це визначало тенденції болгарської позиції. Президент Румен Радев, якого

постійно цитують у засобах масової інформації, малює загрозливі сценарії, щоб легітимізувати свої заклики до обережності. Він попереджає, що Європа прямує до катастрофи через війну: «Війна в Україні тягне Європу вниз». У Європейській Раді, за словами президента, забагато говорять про переозброєння й недостатньо про мир. Ця риторика зображує ЄС як такий, що піддається мілітаристській ейфорії, яка загрожує втягнути континент в економічну та соціальну кризу. Р. Радев також наголошує на ризику прямого конфлікту між НАТО й Росією: за його словами, військова допомога Україні створює «ризик глобального зіткнення» й навіть ядерного інциденту. Ці апокаліптичні мотиви спрямовані на те, щоб уселити страх і відчуття невідкладності: за словами Р. Радева, продовження війни неминуче призведе до поширення терору, тому єдиним відповідальним курсом є якомога швидше припинити вогонь (Interview with Tatiana Dronzina, 2025).

Болгарські журналісти Божидар Денков (Denkov, 2018) і Василен Доткова (Dotkova, 2023) у блогах складали списки ЗМІ, які найчастіше повторюють російські наративи: blitz.bg; pik.bg; pogled.info; bez-cenzura.com; kevorkkevorkian.com; budnaera.com; trud.bg; 24chasa.bg/; bnoshipka.org; burgas-dnes.eu; bradva.bg; worldtodaybg.com; mejdu-redovete.com; alterinformation.wordpress.com; velikabulgaria.eu; presa.bg; desinfowar.wordpress.com; hashtag-bg.com; bgnews.me; rusofili.bg; livenews.bg; bgmak.eu; svobodnoslovo.eu; sofia-dnes.eu; glasove.com; bezpartien.com; vestnikataka.bg; burgas-podlupa.com; novinar.bg; pan.bg; aliceswonderland.eu; slivensega.wordpress.com; otvorenopismo.orgfree.com; newslines.bg; silnabulgaria.com; media-bg.eu; news.bg; forumnews.bg; forum.gong.bg; globaledemokratischeunion.com; dailyknowledge.eu; infobalkani.wordpress.com; avantage.bg; razkritia.com; marica.bg; cross.bg; lentata.com; 7plus7.net; 30dumi.com; m.19min.bg; bnr.bg/horizont/deconstruction/broadcast#; afera.bg; strogosekretno.com; a-specto.bg; dnesplus.bg; big5.bg; nepoznato.energetika-bg.com; webnovinar.com; 10tka.eu; palachinka.net; novini.cc; sieminehn.wordpress.com; duma.bg; bgl-biz.com/new-civilization; bgnow.eu; paragraph22.bg; focus-news.net; podoko.eu; vsekidnen.com; solidbul.eu; saprotiva.org; ovarna.bg; tribali.info; newsuik.eu; no-comment.bg/face-to-face; anonybulgaria.wordpress.com; jenabg.com; utroruse.com; skandal.bg; barikadata.blogspot.com; viaevrasia.com; geopolitica.eu; spodeli.eu; bultimes.com; sekirabg.net; obshtestvo.net; memoriabg.com; youcomments.com; coliseumlive.com; blife.eu; sekirabg.com; dunavmost.bg; petel.bg; epicenter.bg; bgr.news-front.info; tangranews.com; bgsniper.com; topnovini.bg; barikadata.blogspot.bg.

Наприклад, великий матеріал Російського фонду стратегічної культури (далі – ФСК), автором якого є Александр Мезяев, присвячений ярлику «світські негідники» (фраза, яку використовував філософ Александр Зінов'єв для позначення Заходу) і його значенню, опублікований у «Поглед.инфо» 3 червня 2022 року. Текст аргументує свою тезу, згадуючи втручання НАТО й США в конфлікт у Косові та виступ колишнього президента Югославії Слободана Мілошевича перед Міжнародним трибуналом ООН з питань колишньої Югославії. Болгарський переклад матеріалу прочитаний майже 257 тисяч разів, згідно з лічильником сайту, і поширений у семи різних групах Facebook, охопивши загалом 165 тисяч користувачів (Dotkova, 2023).

Згадування конфлікту в Косові є ключовою пропагандистською стратегією, яку Росія використовує для виправдання власної агресії проти України з моменту анексії Криму у 2014 році. Присутність ФСК у болгарському інформаційному

просторі була особливо активною в перші тижні після вторгнення російської армії в Україну у 2022 році. Factcheck.bg виявив, що щонайменше 13 публікацій, перекладених із вебсайту ФСК, опубліковані на болгарських вебсайтах протягом перших двох місяців після початку війни.

Наприклад, у публікації на «Поглед.инфо» від 1 березня 2022 року стверджується, що, надсилаючи військову допомогу Україні, Захід «втягує Росію» у війну. В іншій статті на тому ж сайті від 5 березня 2021 року українців визначають як «зомбованих русофобів», «неонацистів», які ненавидять росіян за расовою ознакою, оскільки вважають їх азіатами. У тексті також стверджується, що Німеччина допомагає Україні, керована таємним бажанням помститися за поразку, завдану їй СРСР у Другій світовій війні. Стаття повністю присвячена спробам виправдати агресію проти України необхідністю «денацифікації» країни – мотиву, який Росія активно використовувала на початку війни. Ці твердження є абсолютно безпідставними й неодноразово спростовувалися, зокрема Factcheck.bg (Dotkova, 2023).

ФСК також є джерелом кількох публікацій на болгарських вебсайтах, згідно з якими Польща має «хижацькі плани» щодо придбання частини західних територій України. Ці претензії також є частиною відомого російського нарративу, згідно з яким сусіди країни, що зазнала нападу, планують розділити її територію між собою, а Росія є єдиним гарантом її виживання. Хоча це не нове, ці претензії отримали новий імпульс після початку війни в Україні. Кілька матеріалів зі схожим змістом опубліковано в «Поглед.инфо», «Блиц» і «Гласове», усі вони посилаються на різні російські джерела, щонайменше чотири з них перекладені з вебсайту ФСК (Dotkova, 2023). Це лише деякі з антизахідних нарративів, які потрапляють до болгарського медіапростору безпосередньо з вебсайту ФСК, без будь-якого редакційного втручання, у більшості випадків без зазначення їхнього джерела. Читачам незрозуміло, що ці матеріали, представлені як новини, аналітика чи «альтернативна точка зору», насправді створюються й розповсюджуються під керівництвом Управління «активних заходів» російської розвідки та є частиною інформаційної операції російських служб безпеки.

Отже, початок повномасштабної війни Росії проти України у 2022 році багато чого змінив, але в більшості болгарських видань, згідно із цитуванням болгарської політичної еліти, такої як голова Форуму Росія-Болгарія та видавець газет «Русия днес» та «Земля» Светлана Шаренкова, голова Фонду сталого розвитку Болгарії Станка Шопова й насамперед президент, відчувалося, що Болгарія найбільше хоче залишатися на відстані від цієї війни. Це викликано багатьма чинниками.

Між Росією та Болгарією існують фактори як тяжіння, так і відштовхування. Факторами тяжіння є єдність релігії (православ'я) та мови (кирилиця), допомога у визволенні Болгарії від османського ярма. Також факторами тяжіння є знання російської мови значною частиною населення Болгарії, інтерес до російської культури, навчання й робота старшого покоління в Радянському Союзі. Серед факторів, що відштовхують, варто згадати комуністичний терор (пам'ятники жертвам терору можна знайти в болгарських містах), вступ Болгарії до НАТО, початок російського вторгнення в Україну й заморожування будівництва «Південного потоку» (червень 2014 року).

Політичні зміни за останні 30 років призвели до вільнішого вираження думок у ЗМІ з усіх питань життя різних груп людей. Мінливе суспільне життя нав'язало нові правила висловлення думок щодо соціальних подій. Ставлення

громадян до політичних змін у суспільстві, безсумнівно, вплинуло на їх відображення в засобах масової інформації. Стиль реалізації функції впливу стає більш різноманітним, розслабленим, індивідуалізованим. Зараз майже кожна газета має своє обличчя, кожен журналіст прагне проявити своє авторське «я». Зміни відбулися також в описі подій, пов'язаних із взаємовідносинами між Болгарією та Росією. У болгарських ЗМІ відбуваються паралельні процеси, у результаті яких у медіапросторі співіснують позитивні й негативні образи Росії. Це корелює з наявністю сильних русофільських настроїв у болгарському суспільстві. Особливістю болгарських ЗМІ є те, що авторів статей і нотаток вирізняє чітка політична позиція – позитивна чи негативна. Матеріали також містять маніпуляції суспільною свідомістю: використання тих самих стереотипів, техніку замовчування «непотрібної» інформації та створення «віртуальної» реальності замість відображення реальності.

Відомо, що найбільш значущі для громадськості й найбільш обговорювані теми в ЗМІ називаються медіатопами (регулярно відтворювані теми), або buzz-топами. У болгарському медіапросторі це теми, що стосуються історичних зв'язків з Росією: 1) російсько-турецька війна 1877–1878 років, 2) звільнення Болгарії від фашизму наприкінці Другої світової війни; 3) соціалістичний розвиток Болгарії в період 1944–1989 років. ЗМІ також обговорюють сучасні відносини між двома країнами та проблеми, які сприяють або перешкоджають їхньому розвитку.

Найчастіше матеріали присвячені історичним і сучасним відносинам між Болгарією та Росією. Публікації частіше з'являються у зв'язку зі святкуванням річниці російсько-турецької війни 1877–1878 років, початком і закінченням Другої світової війни та подіями, пов'язаними із цими датами. Російсько-турецька війна 1877–1878 років є предметом обговорення щоразу, коли наближається болгарське національне свято, яке відзначається 3 березня, у день підписання Сан-Стефанського мирного договору. Цій даті передувало багато історичних подій і фактів, і всі вони вистраждані болгарським народом. Це народження образу діда Івана як метафори надії на визволення у свідомості болгар під час Національного відродження, нездійснених надій на визволення під час російсько-турецьких воєн 1828–1829 років, Кримської війни 1853–1856 років, гайдучького руху проти поневолювачів, Квітневого повстання 1876 року, жорстокого придушеного Османською імперією, нарешті, Визвольної війни 1877–1878 років (Baeva, 2017, р. 172). Деякі автори бачать роль Російської імперії як «прототипу нинішньої політики ненависті Путіна до Заходу та прославляння Росії як єдиного гравця на Балканах», а графа М. Ігнат'єва визначають як «автора найсуворіших антисемітських законів у Росії, які на півстоліття випереджали нацизм» (Baeva, 2017, р. 174). Використання слів зі зневажливим стилістичним відтінком – «*путінський*» (політика), «*гравець*», а також порівняння політики царської Росії з політикою нацистів спрямовано на зміну погляду на роль Росії у визволенні Болгарії від османського правління. Але для деяких болгар традиційне переконання, що Росія була визволителькою, усе ще існує. Тому до 2017 року в Болгарії було 420 пам'ятників, церков і місць поховання часів війни 1877–1878 років і близько 140 – періоду Другої світової війни, близько 20 сіл були названі на честь російських військових, громадських і державних діячів епохи Визвольної війни (Baeva, 2017, р. 179).

Зіткнення думок не оминає період соціалістичного розвитку Болгарії, який тривав 45 років. У медіапросторі домінують матеріали, що інформують про поточні відносини між Росією та Болгарією. Внутрішня політика Росії зачіпається меншою мірою. Поступово відбуваються зміни у сфері політики пам'яті. Зростає кількість болгар, які не хочуть заплющувати очі на те, що радянська армія своїми багнетами принесла народам Центральної та Східної Європи півстоліття репресій, придушення громадянської свідомості, деформованого економічного розвитку й ізоляції від динаміки процесів у розвинених європейських країнах.

Саме після 2014 року ЗМІ стали більше стурбовані темою російсько-болгарських відносин. Ставлення до Росії та російська тема найчастіше обговорювалися на сторінках газет «Русия днес», «24 години», «Труд», «Стандарт», «Дневник», «Дума», «Нова Зора». Зрідка ілюстративні матеріали з'являються в газетах «Днес», «Ретро», «Галерея», «Златна възраст», що характеризується аналітичністю й підкресленою емоційністю.

Згідно з дослідженням В. Доткової (Dotkova, 2023), усі російські наративи, які вона знайшла в болгарських ЗМІ, мають спільну рису: вони мають одне й те саме першоджерело – російську онлайн-платформу «Фонд стратегічної культури» (ФСК). Тому важливим видається розкрити особливості цієї організації.

ФСК зареєстровано у 2005 році, його основною діяльністю заявлено наукові дослідження та розробки в галузі соціальних і гуманітарних наук. Хоча він намагається бути схожим на науковий інститут, немає жодних доказів того, що він здійснює будь-яку іншу діяльність, окрім публікації матеріалів на двох веб-сайтах – російськомовному Fondsk.ru й англomовному Strategic-culture.org. У презентації на обох веб-сайтах ФСК не згадує про зв'язки з російськими державними установами, але МЗС Росії вказує його як свого партнера (Dotkova, 2023).

Засновником ФСК та його директором до 2015 року був колишній член Політбюро й колишній перший секретар Московського міського комітету КПРС Юрій Прокоф'єв. Ю. Прокоф'єв, який народився в 1939 р., також є одним із засновників РОССПО – російської громадської організації сприяння спецслужбам і правоохоронним органам. Ю. Прокоф'єв перебуває під персональними санкціями з боку Великої Британії, США, Австралії та Нової Зеландії за свою діяльність з підтримки російської агресії в Україні. Персональні санкції також застосовані до нинішнього директора ФСК Владіміра Максименко, а також до шести інших членів його команди.

У серпні 2021 року уряд США запровадив санкції проти ФСК за спробу втручання в президентські вибори 2020 року й підризу довіри громадськості до виборчого процесу (Treasury Escalates Sanctions, 2021). Державний департамент США назвав ФСК одним із головних джерел російської дезінформації. Згідно зі звітом Державного департаменту, ФСК діє під керівництвом російської розвідки й тісно контактує з Міністерством закордонних справ Росії (Report to Congress on Efforts, 2025).

У грудні 2022 року ФСК був включений до санкційних списків ЄС згідно з дев'ятим пакетом санкцій **за поширення проросійської дезінформації**, через яку ФСК «підтримує дії, що підривають територіальну цілісність, суверенітет і незалежність України». У документі також зазначається, що ФСК фінансується

російською державою та пов'язаний з її службами безпеки, зокрема зі службою зовнішньої розвідки (Open Sanctions, 2025). Санкції накладені на ФСК як на юридичну особу, але він не входить до «Списку російських державних каналів», таких як «Russia Today» та «Sputnik», медіаконтент яких не може розповсюджуватися в ЄС. Однак включення його до санкційного списку чітко ідентифікує його як джерело цілеспрямованої російської дезінформації.

Через зв'язки з російськими розвідувальними службами ФСК обмежений у Facebook, Twitter і YouTube, не має прямої присутності на цих платформах. Таким чином, ФСК перебуває під санкціями з боку США та ЄС, але це, схоже, не впливає на його популярність у болгарському медіапросторі.

ФСК має два різних вебсайти російською й англійською мовами. Доменні імена та дизайн не одразу вказують на зв'язок між ними: англійський сайт має виглядати як незалежний академічний інститут, укомплектований західними аналітиками. Насправді він надає платформу західним авторам, які поширюють теорії змови, водночас представляючи свої маргінальні погляди як законні й надзвичайно поширені в західному світі. Російськомовний сайт також намагається створити враження академічності: деякі з його авторів є колишніми професорами університетів, які зараз просувають теорії змови, що слугують пропагандистській лінії Кремля. Два сайти публікують різні тексти, і всі матеріали на «Фактах» (які Factcheck.bg виявив у болгарських ЗМІ) перекладені з російськомовного сайту (Dotkova, 2023).

Factcheck.bg знайшов понад 100 текстів, перекладених із російської мови й опублікованих без редакційного втручання на болгарських інформаційних сайтах. Більшість цих публікацій не вказують ФСК як джерело, вони містять лише імена авторів, але після перевірки тексти можна знайти на російськомовному сайті. Оскільки авторів, які пишуть для вебсайту, понад 300, а їхні тексти також публікуються в інших російських виданнях, фактичну кількість усіх публікацій ФСК у болгарських ЗМІ важко встановити. Публікації ФСК майже завжди потрапляють у болгарський медіапростір спочатку через вебсайт «Поглед.инфо», а потім передруковуються в інших ЗМІ й поширюються в соціальних мережах (Dotkova, 2023).

Видання ФСК утверджували свою присутність у болгарському медіасередовищі ще до того, як організація стала об'єктом санкцій. Значна частина найбільш читаних текстів болгарського видання належить до часів пандемії COVID-19 і присвячена теоріям змови щодо походження вірусу, заходам проти його поширення та вакцинам (Доткова, 2023). Десятки текстів від ФСК з неправдивим, оманливим і конспірологічним контентом отримали значне поширення протягом останніх років. Тільки у 2023 році Factcheck.bg виявив понад 70 таких публікацій у «Поглед.инфо», понад 20 – у «Труд», сім – у «Блиц», три – у «Гласове», а також окремі тексти на інших сайтах, таких як «Епицентр», «Факти», «Актуально», «Новини247» та Inews.bg.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Нині лише деякі з болгарських медіа залишалися русофільськими: «24 години», «Труд», «Новинар». Решта медіа, що повторюють російські наративи, є новими й нетрадиційними. Тенденція до зростання за визначенням безвідповідальних медіа (таких як TikTok, Telegam, Youtube) є однією з найстрашніших, і не лише в Болгарії.

Загалом можна виділити кілька основних тенденцій у відтворенні ЗМІ Болгарії російських наративів. Основні теми охоплюють такі типові для російської пропаганди сфери, як пандемія та вакцини, війна в Україні, світова економіка й міжнародний порядок загалом. Багато ЗМІ продовжують наголошувати на історичній близькості й культурних зв'язках між Росією та Болгарією, особливо в контексті звільнення Болгарії від османського панування. Деякі ЗМІ приділяють увагу соціальним і культурним аспектам російсько-болгарських відносин, таким як освіта, туризм і російськомовна діаспора в Болгарії. Вплив політичних подій і відносин між двома країнами чітко відображається у висвітленні російсько-болгарських відносин. У періоди напруженості образ Росії може ставати більш негативним, а в періоди покращення відносин – більш позитивним.

Тим не менше варто зазначити, що в болгарському суспільстві існує широкий спектр думок щодо Росії, і це розмаїття також відображається в різних ЗМІ. Деякі видання й журналісти дотримуються проросійської орієнтації, тоді як інші займають більш критичну позицію, особливо останніми роками під впливом російської агресії в Україні після 2014 року. У контексті європейської інтеграції Болгарії та її членства в НАТО деякі болгарські ЗМІ часто представляють Росію як геополітичного опонента, а дії Росії на міжнародній арені розглядаються крізь призму інтересів Великої Європи. Питання, пов'язані з енергетикою та залежністю Болгарії від російських поставок, також відображаються в ЗМІ, часто в контексті дискусій щодо диверсифікації джерел енергії.

References [Список використаної літератури]

- Alpha Research. (2015, March 16). 63% want NATO and the EU, 33% – Russia. *Vesti.bg*. [in Bulgarian]. [Алфа Рісърч: 63% искат НАТО и ЕС, 33% – Русия. 2015, 16 март. *Vesti.bg*. URL: <https://www.vesti.bg/bulgaria/politika/alfa-risyrch-63-iskat-nato-i-es-33-rusiia-6033057> (дата звернення: 12.08.2025).]
- Baeva, I. (2017). Политическа употреба на руско-турската освободителна война от 1877–1878 г. в България след 1989 г. [Political use of the Russo-Turkish War of Liberation of 1877–1878 in Bulgaria after 1989]. In R. Mihneva (Ed.), *Войни. Революции. Памет* [Wars. Revolutions. Memory] (Vol. 3, pp. 172–184). Sofia: Kameya Group. [in Bulgarian]. [Баева И. Политическа употреба на руско-турската освободителна война от 1877–1878 г. в България след 1989 г. / Войни. Революции. Памет. / ред. Р. Михнева. София: Камея Груп, 2017. Т. 3. С. 172–184.]
- Bennett, W. L., & Livingston, S. (2018). The disinformation order: Disruptive communication and the decline of democratic institutions. *European Journal of Communication*, 33(2), 122–139. <https://doi.org/10.1177/0267323118760317> [in English]. [Bennett W. L., Livingston S. The disinformation order: Disruptive communication and the decline of democratic institutions. *European Journal of Communication*. 2018. Vol. 33, No 2. P. 122–139. DOI: <https://doi.org/10.1177/0267323118760317>.]
- Chadwick, A. (2013). *The Hybrid Media System: Politics and Power*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199759477.001.0001> [in English]. [Chadwick A. *The Hybrid Media System: Politics and Power*. Oxford Studies in Digital Politics. Oxford: Oxford University Press, 2013. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199759477.001.0001>.]
- Denkov, B. (2018, November 18). Spisŭk na saitovete, razprostranyavashti ruska propaganda. Organizatsii i fondatsii sponsirani ot Rusiya. *Kaldata*. <https://www.kaldata.com/forums/topic/271297> [in Bulgarian]. [Денков Б. Списък на сайтовете, разпространяващи руска пропаганда. Организации и фондации спонсорирани от Русия. *Kaldata*. 2018, 18 ноември. URL: <https://www.kaldata.com/forums/topic/271297> (дата звернення: 12.08.2025).]
- Dotkova, V. (2023, April 24). Говори Кремъл: Как български медии се превръщат в мегафони на кремълска пропаганда [The Kremlin Speaks: How Bulgarian Media Becomes Megaphones of Kremlin Propaganda]. *Factcheck.bg*. <https://factcheck.bg/govori-kremal-kak-balgarski-medii-se-prevrashtat-v-megafoni-na-kremalska-propaganda/> [in Bulgarian]. [Доткова В. Говори Кремъл: Как български медии се превръщат в мегафони на кремълска пропаганда. *Factcheck.bg*. 2023, 24 април. URL: <https://factcheck.bg/govori-kremal-kak-balgarski-medii-se-prevrashtat-v-megafoni-na-kremalska-propaganda/> (дата звернення: 12.08.2025).]

- Interview with Tatiana Dronzina & Ivanka Mavrodieva. (2008, August 12). *Unpublished interview, provided to the authors*. [in Bulgarian]. [Интерв'ю із Т. Дронзіною та І. Мавродієвою. 12.08.2008. Неопубліковане інтерв'ю, надане авторам.]
- Interview with Tatiana Dronzina. (2025, January 10). *Unpublished interview, provided to the authors*. [in Bulgarian]. [Интерв'ю із Т. Дронзіною. 10.01.2025. Неопубліковане інтерв'ю, надане авторам.]
- Miskimmon, A., O'Loughlin, B., & Roselle, L. (2013). *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315871264> [in English]. [Miskimmon A., O'Loughlin B., Roselle L. *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*. Routledge, 2013. 240 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315871264>.]
- Open Sanctions. (2025). Strategic Culture Foundation. <https://www.opensanctions.org/entities/NK-AGEDhLMf3JTjo5joaM2N7g/> [in English]. [Open Sanctions. *Strategic Culture Foundation*. 2025. URL: <https://www.opensanctions.org/entities/NK-AGEDhLMf3JTjo5joaM2N7g/> (дата звернення: 12.08.2025).]
- Pamment, J. (2013). *New Public Diplomacy in the 21st Century: A Comparative Study of Policy and Practice*. Routledge. [in English]. [Pamment J. *New Public Diplomacy in the 21st Century: A Comparative Study of Policy and Practice*. Routledge, 2013. 184 p.]
- Tucker, J. A., Guess, A., Barbera, P., Vaccari, C., Siegel, A., Sanovich, S., Stukal, D., & Nyhan, B. (2018, March 19). Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3144139> [in English]. [Tucker J. A., Guess A., Barbera P., Vaccari C., Siegel A., Sanovich S., Stukal D., Nyhan B. Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature. 2018, March 19. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3144139>.]
- United States Department of State. (2025, July 15). Report to Congress on Efforts to Combat Disinformation of Foreign Adversaries and Authoritarian Regimes. [in English]. [United States Department of State. *Report to Congress on Efforts to Combat Disinformation of Foreign Adversaries and Authoritarian Regimes*. 2025, July 15. URL: https://findit.state.gov/search?query=GEC+Special+Report%3A+Russia%E2%80%99s+Pillars+of+Disinformation+and+Propaganda&affiliate=dos_statgov (дата звернення: 12.08.2025).]
- United States Department of the Treasury. (2021, April 15). Treasury Escalates Sanctions against the Russian Government's Attempts to Influence U.S. Elections. Press release. [in English]. [United States Department of the Treasury. *Treasury Escalates Sanctions against the Russian Government's Attempts to Influence U.S. Elections*. Press release. 2021, April 15. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0126> (дата звернення: 12.08.2025).]

Стаття надійшла до редакції 26.08.2025

Дата рекомендації до друку 22.09.2025

Стаття опублікована 10.11.2025

Brusylovska O. I., Koval I. M.

Department of International Relations

Odesa I.I. Mechnikov National University

Frantsuzkyi blvd, 24/26, Odesa, 65058, Ukraine

RUSSIAN NARRATIVES IN THE BULGARIAN MEDIA OF THE 21ST CENTURY

Summary

Historical media images create stable mental images that persist even after political or economic changes, and it takes at least 10–20 years for them to change (the so-called “image inertia”). Once created, perceptions of countries tend to be self-reinforcing in any media, and media narratives about foreign countries persist even when data contradicts them. Since all Russian narratives in the Bulgarian media have a common source – the Russian online platform, the Foundation for Strategic Culture (FSK) – this organization should be carefully studied and, if possible, efforts should be made to limit its influence in Europe. Dozens of FSK texts with misleading and conspiratorial content have been widely distributed in recent years. In 2023 alone, Factcheck.bg identified over 70 such publications in Pogled.info, over 20 in Trud, seven in Blits, three in Glasove, as well

as individual texts on other websites such as Epicenter, Facts, Aktualno, Noviny247, and Inews.bg. Several main trends can be identified. The main topics cover such areas typical of Russian propaganda as the pandemic and vaccines, the war in Ukraine, the world economy, and the international order in general. Many Bulgarian media outlets continue to emphasize the historical proximity and cultural ties between Russia and Bulgaria, especially in the context of Bulgaria's liberation from Ottoman rule. In the context of Bulgaria's European integration and its NATO membership, some Bulgarian media outlets often present Russia as a geopolitical opponent, and Russia's actions on the international stage are viewed through the prism of the interests of Greater Europe. Energy-related issues and Bulgaria's dependence on Russian supplies are also reflected in the media, often in the context of discussions on energy diversification. Some media outlets focus on social and cultural aspects of Russian-Bulgarian relations, such as education, tourism and the Russian-speaking diaspora in Bulgaria. However, it should be noted that there is a wide range of opinions on Russia in Bulgarian society, and this diversity is also reflected in different media outlets. Some publications and journalists adhere to a pro-Russian orientation, while others take a more critical position, especially in recent years under the influence of Russian aggression in Ukraine after 2014.

Key words: narratives, Russia, Bulgaria, mass media, discourse.